

EEN OPMERKELIJKE BEDEVAARTSPIJPENVORM UIT MAASTRICHT

door Jos Engelen

Bij het schoonmaken van vormen van de firma Trumm-Bergmans uit Weert kwamen we toevallig een ijzeren tweedelige vorm tegen, die volledig zat dichtgeroest. Bankschroef, hamer en beitel kwamen eraan te pas om hem open te krijgen. Het resultaat ziet u, na grondige reiniging, hierbij afgebeeld.

Bekijken we de afbeeldingen en opschriften dan vallen deze in vier categorieën uiteen:

A de afbeelding van de H. Servatius

B de afbeelding van de kerk, de St.-Servaas in Maastricht

C de tekst HERINNERING HEILIGDOMSVAART 1888

D de teksten op de steel L.STEINEBACH en MAASTRICHT

Ad A

Van de H. Servatius is niet veel met zekerheid bekend. Een Gallicische bisschop Sarbatios of Servatius wordt tegen 346 na Chr. door St.-Athanasius genoemd in verband met de synode van Sardica (343 na Chr.). Hij is dezelfde persoon als Servatius, de bisschop der Tongeren. In de Merovingische periode deelt de H. Gregorius van Tours (*ca 538-†593 of 594) in zijn *Geschiedenis der Franken* ons mee, dat Servatius niet in Tongeren is begraven, maar in Maastricht in 384, nadat hij een jaar tevoren daar zijn bisschopszetel heen verplaatst had. Volgens zijn verlangen werd hij begraven langs de openbare weg, de oude Romeinse heirbaan die naar de brug over de Maas voerde, bij de kapel, die daar door de H. Maternus gebouwd was.

Bisschop Monulphus liet kort na 594 het lichaam overbrengen naar een nieuwe, grotere kerk, toegewijd aan Sint-Petrus. Het *Martyrion*, waarin de heilige werd bijgezet, is waarschijnlijk identiek aan de huidige grafkelder van de Sint-Servaaskerk. De afbeelding in de vorm toont ons, net zoals op de volgende bladzijde afgebeelde in Maastricht geslagen munten (1312-1383) de H. Servatius in vol ornaat als bisschop met mijter, kromstaf en sleutel, hem volgens de legende door St.-Petrus zelf gegeven tijdens een bezoek aan Rome.

Ad B

De oude St.-Petruskerk in Maastricht, waarvan St.-Servatius de tweede patroonheilige was geworden, werd op 10 aug. 1039 omgedoopt tot Sint-Servaaskerk ter gelegenheid van de vernieuwing van het heiligdom, dat boven de grafkelder werd opgetrokken. Het was een driebeukige, vlakgedekte pijlerbasiliek, die werd

Afmetingen

pijp: H 50,8 mm

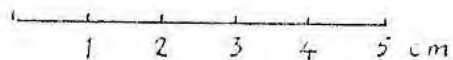
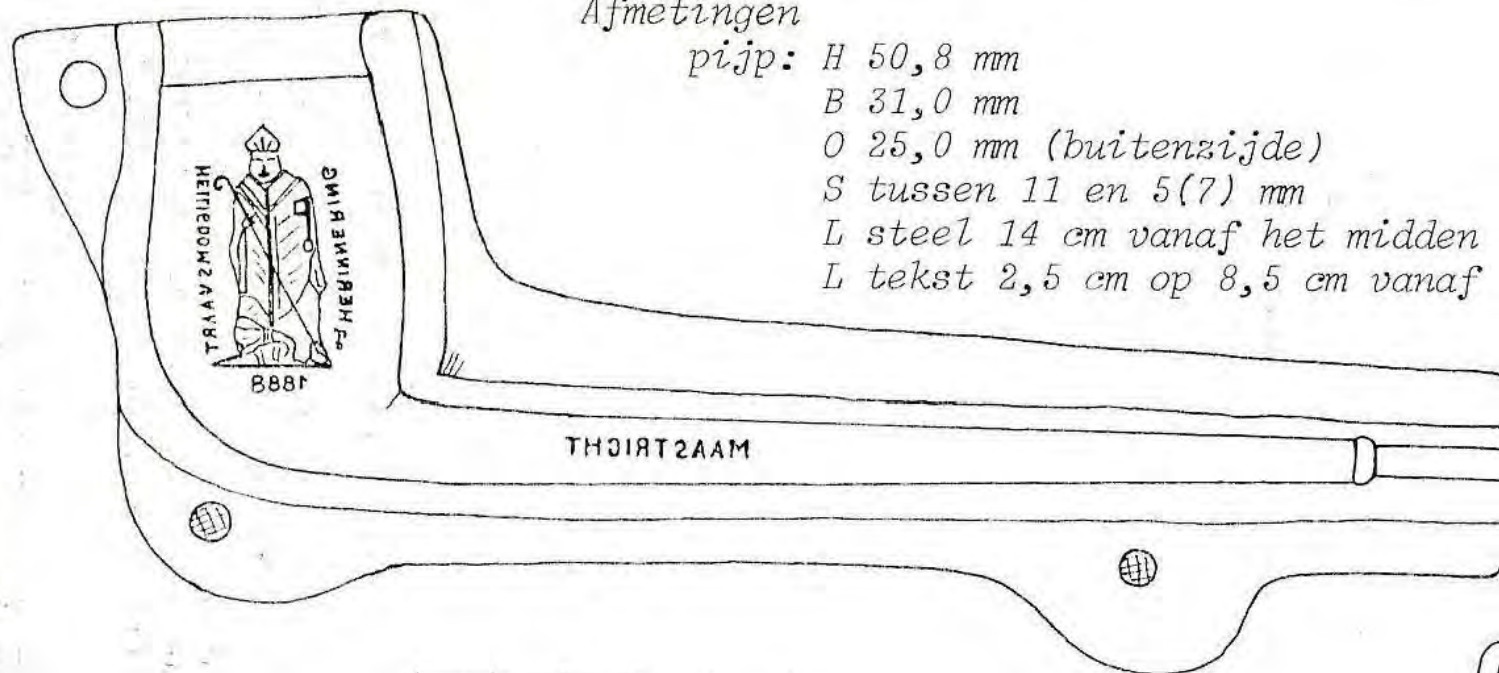
B 31,0 mm

O 25,0 mm (buitenzijde)

S tussen 11 en 5(7) mm

L steel 14 cm vanaf het midden van de kop

L tekst 2,5 cm op 8,5 cm vanaf knopmondstuk

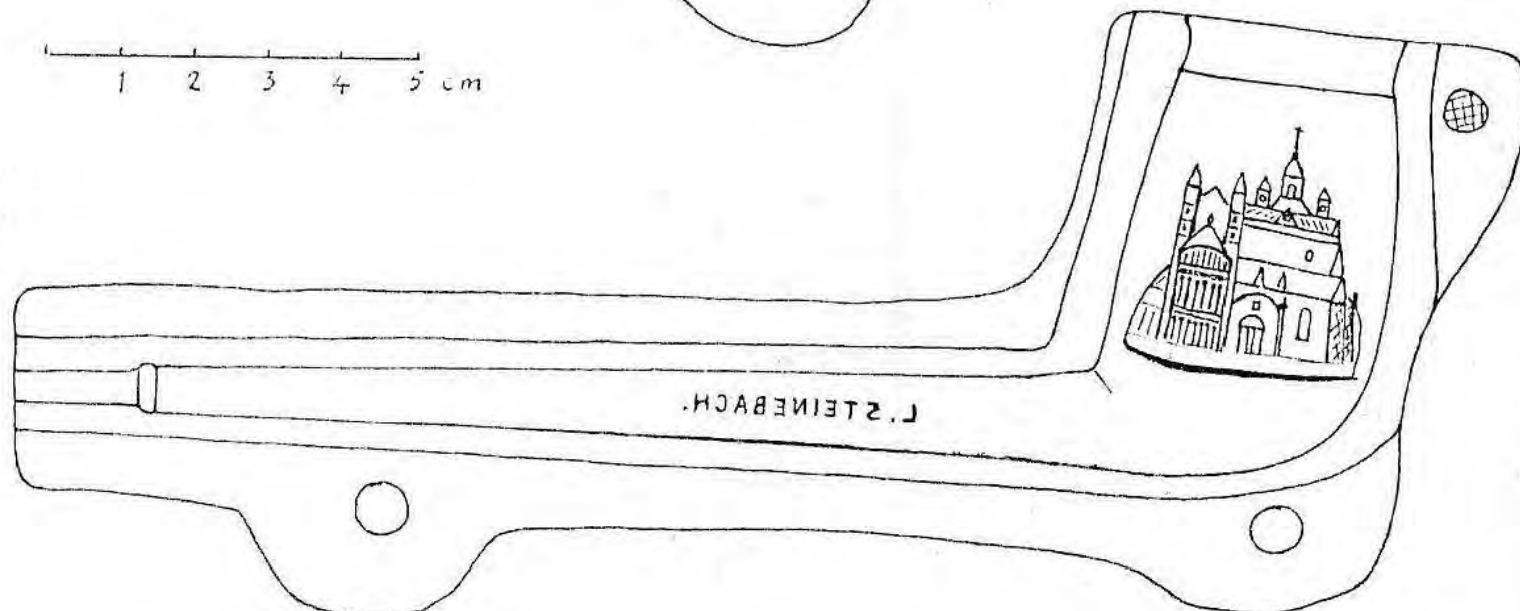
vormdikte 4,5 cm

v.hoogte 7,9 cm

v.breedte

18,2 - 21,1
cm

drie
sluitpennen

*In Maastricht geslagen
munten (1312-1383)*

uitgebreid met een transept, waarna in 1170 een begin werd gemaakt met de vervanging van het koor naar Romaans voorbeeld. De nieuwbouw kreeg een fraaie apsis met dwerggalerij en een tweetal flanktorens. Rond 1180/1190 werd de westbouw toegevoegd en in het tweede kwart van de 13e eeuw de kloostergebouwen en het Bergportaal met de oudste sculpturale afbeelding van Sint-Servatius. De pijpenvorm toont ons de Sint-Servaas, gezien vanaf het Vrijthof. Duidelijk herkennen wij links de twee flanktorens met dwerggalerij. Opmerkelijk is de hoogste torenspits. Deze laat ons nog de barokke situatie zien van voor 1795. De torenbekroning werd op het einde van de 19e eeuw rond 1895 door bouwmeester Cuypers vervangen door een neogoti-

De Sint-Jan, de Sint-Servaas en de Hoofdwacht gezien vanaf het Vrijthof. Niet gesigioneerde tekening, die de situatie van voor 1795 weergeeft

sche spits, die in 1955 door brand werd verwoest.

Ad C

De naam HEILIGDOMSVAART is ontstaan door contaminatie van Heiligdomskermis en Roomsche Vaart (Römerfahrt). Reeds in 1183 dicht Henric van Veldeke:

*Doen aldus die roemsche vaert
op Sinte Servaes gheleyt waert!*

Een Heiligdomsvaart wordt gekenmerkt door drie dingen:

1. een openbare toning der relieken (Ostensio of Monstratio)
2. een buitengewone aflaat met kwijtschelding van kerkelijke straffen (Pardon)
3. een genadejaar dat met vaste regelmaat terugkeert: om de 3-5-7-25-33-50 of 100 jaar (Turnus)

Een dergelijke heiligdomsvaart is dan ook een erkende bedevaart naar een openbare toning van relieken ('heiligdommen') t.g.v. een met vaste regelmaat terugkerend genadejaar, met het doel buitengewone geestelijke gunsten voor de gemeenschap en voor afzonderlijke personen te verwerven.

Deze toning vanaf de dwerggalerij vindt in Maastricht sinds 1391 om de zeven jaar plaats. In 1874 werd de toning in een nieuwe vorm gegoten en gebeurde vanaf dat moment in de kerk. Als relieken van St.-Servatius worden getoond: drinkbeker en kelk, borstkruis, sleutel, pelgrimsstok, bisschopsstaf, borstbeeld bevattende het hoofd, en de Noodkist bevattende het gebeente van de heilige.

De pijpenvorm wil een herinnering in stand houden aan de Heiligdomsvaart van 1888.

Ad D

De naam *Steinebach* komen we als pijpenmaker al tegen in Venlo, waar in 1815 Peter Steinebach in dienst van Lenssen werkte. Hij was afkomstig uit Höhr. Ook de Maaseiker pijpenindustrie telt leden van deze naam. In 1835 treffen we in Luik een Jean-Pierre Steinbach aan, geboren in Höhr in 1802. Een zekere Jan-Pieter Steinbach, geboren in Höhr in 1794 komt in 1853 vanuit Givet-Maastricht naar Bree en vertrekt in 1854 naar Luik.

In de nijverheidsstatistieken wordt er in 1874 in Maastricht als eigenaar van een pijpenfabriek C.H.Steinebach genoemd, terwijl een pijpenfabriek aldaar ook al in 1863-1864 wordt aangegeven.

Hoe komt nu een vorm van L.Steinebach terecht in de voorraad vormen van Trumm-Bergmans in Weert?

Het antwoord is te vinden in een teruggevonden correspondentie van Trumm-Bergmans, d.d. 2 nov. 1905 aan de Heer P.Steinebach fr. te Maastricht. De redactie hiervan geven wij gezien het belang ervan onverkort weer:

Mijnheer,

In antwoord op Uwe kaart van 21 Oct. delen wij Ued. mede, dat we voor den verkoop onzer pijpen in Maastricht ten deele gebonden zijn. Zoals U wel zult weten, had Uw Papa na overgave der fabriek van ons voor Maastricht den alleenverkoop. Toen Uw Papa door andere drukke bezigheden genoodzaakt was deze zaak van de hand te doen heeft hij alles aan den Heer J. Fransen-Linsen, Corversplein n° 2 overgedaan en zijn daardoor alle rechten op genoemden Heer Fransen overgegaan.

Beleefd verzoeken wij Ued deze zaak eens met Uw Papa te willen bespreken en ons zijne mening te willen mededelen.